

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут філології
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов
« 02 » « 09 » 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ОРФОЕПІЧНИЙ І КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНІНГ

для студентів

спеціальності:	<u>035 Філологія</u>
освітнього рівня:	<u>першого (бакалаврського)</u>
освітньої програми	<u>035.01.01 Українська мова та література</u>
спеціалізації	<u>035.01 Українська мова та література</u>

Київ – 2020

Розробник:

Радченко Антоніна Федорівна, старший викладач кафедри української мови

Викладач:

Радченко Антоніна Федорівна, старший викладач кафедри української мови

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри української мови

Протокол від "29" серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри української мови (Караман С.О.)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

Робочу програму перевірено « 10 » 09 20 19 р.

Заступник директора Інституту філології
з науково-методичної та навчальної роботи (Заяць Л.І.)

Пролонговано:

на 20 20/20 21/н.р. (С.О. Караман), « 02 » 09, 20 20 р., протокол № 2

на 20 ___/20 ___/н.р. _____ (_____), « ___ » ___ 20 ___ р., протокол № ___

на 20 ___/20 ___/н.р. _____ (_____), « ___ » ___ 20 ___ р., протокол № ___

на 20 ___/20 ___/н.р. _____ (_____), « ___ » ___ 20 ___ р., протокол № ___

**Опис навчальної дисципліни «Практикум з української мови.
Орфоепічний і комунікативний тренінг»**

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання		
	денна	заочна	
<i>Практикум з української мови</i>			
Вид дисципліни	<i>обов'язкова</i>		
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>українська</i>		
Загальний обсяг кредитів / годин	<i>7 / 210</i>		
Курс	<i>1; 4</i>		-
Семестр	<i>1;2;8</i>		-
Кількість змістових модулів з розподілом:	<i>3</i>		
Обсяг кредитів	<i>7</i>		-
Обсяг годин, у тому числі:	<i>210</i>		-
Аудиторні	<i>120</i>		-
Модульний контроль	<i>14</i>		-
Семестровий контроль			-
Самостійна робота	<i>76</i>		-
Форма семестрового контролю	<i>заліки</i>		-

Найменування показників Змістовий модуль: Орфоепія	Характеристика дисципліни за формами навчання		
	денна	заочна	
Вид дисципліни	<i>обов'язкова</i>		
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>українська</i>		
Загальний обсяг кредитів / годин	<i>1/30</i>		
Курс	<i>1</i>		-
Семестр	<i>1</i>		-
Кількість змістових модулів з розподілом:	<i>2</i>		
Обсяг кредитів	<i>1</i>		-
Обсяг годин, у тому числі:	<i>30</i>		-
Аудиторні	<i>24</i>		-
Модульний контроль	<i>2</i>		-
Семестровий контроль			-
Самостійна робота	<i>4</i>		-
Форма семестрового контролю	<i>залік</i>		-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення студентів з теоретичними та практичними аспектами орфоєпії як науки про правильну вимову, вироблення у них практичних навичок літературно правильного й унормованого усного мовлення.

Завдання навчальної дисципліни:

формування мовнокомунікативної, мовленнєвої, предметної, прагматичної, соціокультурної компетентностей студентів; усвідомленої позитивної мовної поведінки; оволодіння орфоєпічними, акцентуаційними та інтонаційними нормами сучасної української літературної мови; засвоєння законів усного мовлення, знань про закони сполучуваності звуків та їх модифікації.

Набуття навичок оперування термінологією майбутньої спеціальності; уміння користуватися різними функційними стилями й підстилями в навчальній та професійній діяльності; формування навичок комунікативно виправданого використання засобів мови з дотриманням етикету фахового спілкування.

Формування у студентів розуміння суспільного значення орфоєпії, її ролі у виробленні загальної культури спілкування; ознайомлення з технікою мовлення, специфікою фонаційного дихання й постановки голосу; корекція орфографічних і пунктуаційних навичок.

Виховання в студентів почуття національної свідомості.

Під час практичних занять та самостійної роботи студенти-філологи *набувають певних загальних і професійних програмних компетентностей: ЗК02, ЗК03, ЗК04, ЗК07, ЗК09, ЗК10 (загальні компетентності).*

• **ЗК02:** здатність до критичного мислення й ціннісносвітоглядної реалізації особистості, здатність жити та взаємодіяти в умовах полікультурного суспільства.

• **ЗК03:** здатність бути критичним і самокритичним;

• **ЗК04:** уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

• **ЗК06:** науково-дослідницька компетенція – здатність виконувати навчально-дослідні завдання на основі аналітико-синтетичної мовленнєвої діяльності. Володіння науково-дослідними методами відповідного фахового спрямування. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, добирати аргументи, ухвалювати рішення. Обізнаність в особливостях проектної діяльності, готовність до її реалізації. Критична обізнаність та інтелектуальна чесність. Здатність нестандартно виконувати типові й неординарні завдання. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

• **ЗК07:** самоосвітня компетенція – здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку. Спрямованість на розкриття особистісного потенціалу та самореалізацію. Прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху.

• **ЗК09:** здатність виконувати завдання в групі під керівництвом лідера, подібні навички, що демонструють здатність до врахування чинних вимог дисципліни, планування та управління часом.

• **ЗК10:** дотримання етичних принципів як з точки зору професійної чесності, так і з точки зору розуміння можливого впливу досягнень з філології на соціальну сферу.

• **ФК02:** Лінгвістична (глибокі знання та розуміння в галузі лінгвістики).

Здатність аналізувати лінгвістичні явища з погляду фундаментальних філологічних принципів і знань, а також на основі відповідних загальнонаукових методів. Знання природи і сутності мови. Знання системи сучасної української літературної мови.

• **ФК04:** Лінгвальна – досконале володіння українською мовою в її літературній формі, розуміння діалектного різноманіття української національної мови, вміння використовувати засоби мови відповідно до специфіки комунікативної ситуації та контексту. Здатність аналізувати просторові та соціальні різновиди мови, засади мовної політики.

• **ФК06:** Комунікативна професійно-орієнтована – здатність застосовувати в професійній діяльності нормативні засоби мови в усному мовленні з урахуванням змістового наповнення, соціально-демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту. Здатність вільно й ефективно використовувати мову для розв'язання комунікативних завдань.

Організація навчальної діяльності в центрі культури української мови

Реформування системи вищої освіти на сучасному етапі зумовлює концептуальні зміни в напрямках, цілях, завданнях, змісті освіти, філологічної зокрема, які зорієнтовують передовсім на розвиток особистості, формування творчої ініціативи, мобільності, підвищення конкурентоздатності майбутнього фахівця.

Задля ефективної реалізації концепції нової освітньої стратегії університету програмою передбачено застосування можливостей Центру культури української мови.

Для цього впроваджено систематичне застосування орфоепічних тренінгів, риторичних розминок, дослідницьких завдань, що передбачають карткування мовного матеріалу, укладання мультимедійних словників, опрацювання спеціальної літератури тощо; творчих завдань «Мовне обличчя міста», «Мовна особистість фахівця», «Мовний портрет однокурсника», «Стань співавтором тексту» тощо.

Крім того, студентів залучено до роботи в проблемних групах, до участі в наукових конференціях; мовних конкурсах тощо.

У Центрі заплановано презентації наукових видань з проблем культури української мови, зустрічі з науковцями.

3. Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Орфоепічний і комунікативний тренінг», студенти повинні мати такі *програмні результати навчання*:

ПРН-3-1: Знання та розуміння лінгвістичних понять, правил фонетики, орфографії, орфоєпії, словотвору, граматики та пунктуації.

ПРН-3-5: Володіння основними методами філологічного (лінгвістичного) аналізу в синхронії та діахронії, вміння користуватись системою основних понять і термінів мовознавства.

ПРН-3-6: Володіння методами і прийомами здійснення усної і писемної комунікації; методами і прийомами створення різних типів і видів текстів (мовних творів); методами і прийомами обробки та трансформації різних типів і видів текстів (творів).

ПРН-У-1: Вільне володіння базовим професійним категоріальнопоняттєвим та дослідницьким апаратом сучасної філологічної науки.

ПРН-У-2: Уміння застосовувати у професійній діяльності лінгвістичні поняття, правила фонетики, орфографії, орфоєпії тощо.

ПРН-У-6: Володіння методами і прийомами риторики та мовного впливу.

ПРН-У-7: Ефективно застосовувати ІКТ-технології у науково-дослідній і науково-педагогічній діяльності.

ПРН-С-1: *Фахово* формувати й аргументувати власні теоретичні і практичні судження, професійні позиції.

ПРН-С-3: Здатність формувати судження про значення і наслідки своєї професійної діяльності з урахуванням соціальних, професійних і естетичних позицій; навчатися протягом життя.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Звукова орфоепія. Норми вимови голосних і приголосних звуків, звукосполучень, словоформ							
Тема 1. Орфоепія як наука. Особливості усного мовлення. Поняття про техніку мовлення. Розвиток дихання. Постановка голосу.	3	-	-	2	-	-	1
Тема 2. Фонетика й орфоепія. Нормована артикуляційна база як основа правильної літературної вимови. Система голосних і приголосних української мови.	2	-	-	2	-	-	
Тема 3. Основні орфоепічні норми системи українського вокалізму.	2	-	-	2	-	-	
Тема 4. Основні орфоепічні норми в системі консонантизму. Вимова дзвінких приголосних у складі префіксів і прийменників.	2	-	-	2	-	-	
Тема 5. Вимова груп приголосних.	2	-	-	2	-	-	-
Тема 6. Вимова груп приголосних, зумовлених асиміляціями, дисиміляціями, спрощенням.	4			2	2		
Модульний контроль 1	1						
	16	-	-	12	2	-	1

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОРФОЕПІЯ СЛОВА І ФРАЗИ. КОМУНІКАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ ОРФОЕПІЇ							
Тема 7. Ритміко-інтонаційна організація мовного потоку. Функції наголосу й інтонації. Словесний наголос. Нормативне наголошування слів. Варіативне наголошування.	2	-	-	2	-	-	-
Тема 8. Інтонація. Інтонавання фрази. Синтагматичний і фразовий наголос. Емфатичний наголос. Логічний наголос.	4	-	-	2	-	-	2
Тема 9. Поняття комунікації. Основні комунікаційні властивості мовлення і їх залежність від характеру та формату спілкування.	2	-	-	2	-	-	-
Тема 10. Орфоепія (Інтонавання) і пунктуація. Виразне читання (основні положення теорії і методики). Засоби милозвучності української мови.	3	-	-	2		-	1
Тема 11. Публічний виступ. Мовне оформлення виступу.	2				2	-	-
Модульний контроль	1						
	14	-	-	8	2	-	3
Підготовка до проходження контрольних заходів							
Усього	30	-	-	20	4	-	4

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ЗВУКОВА ОРФОЕПІЯ. НОРМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ВИМОВИ

Тема 1. Орфоєпія як наука. Система голосних і приголосних звуків. Поняття про техніку мовлення. Розвиток дихання. Постановка голосу.

Основні питання теми:

Роль мови в житті суспільства, у формуванні і самовираженні особистості. Структурна і комунікативна специфіка усного мовлення. Національно-мовне виховання (за І.Огієнком, В.Сухомлинським, Д. Лихачовим, М.Феллером та ін.).

Орфоєпія як сукупність прийнятих у мові норм і як розділ мовознавства.

Предмет, об'єкт і завдання орфоєпії. Зв'язок орфоєпії з іншими дисциплінами.

Культура усного спілкування. Орфоєпічні норми – важливий компонент культури мовлення.

Теоретичний і практичний аспект поняття "культура мовлення". Основні особливості усного мовлення.

Становлення сучасної системи орфоєпічних норм української мови. Середньонаддніпрянські говори як база для утворення орфоєпічних норм української літературної мови. Варіантність і варіативність вимовної норми.

II. Поняття про техніку мовлення – роботу з удосконалення мовного апарату. Компоненти техніки мовлення: дихання (два його основні типи – фізіологічне і мовленнєве; ритм простого фізіологічного дихання і ритм мовленнєвого дихання), змішаний реберно-діафрагматичний тип дихання. Голосоутворення, артикуляція, резонування голосу тощо). Загальні вимоги до правильного фонаційного дихання.

Ключові слова: мовна особистість, культура мовлення як сукупність і система комунікативних якостей мовлення, експресивна і самовиражальна функції мови, загальнонародна й літературна мова, фонетична система мови, мовні норми, норми усного літературного мовлення, вимова, дикція, наголос, інтонація, мелодика, варіативність норм, ортологія, голосовий апарат, органи дихання, органи голосоутворення, органи звукоутворення, просодична підсистема мови, дихання фізіологічне і мовленнєве (фонаційне), інтонація та її компоненти.

Вправи. Робота з текстами.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 1, 14, 19;25,44.

Тема 2. Нормована артикуляційна база як основа правильної літературної вимови.

Мовлення з погляду акустики. Мовний апарат:

- а) органи дихання та їх функції (легені й дихальні шляхи; діафрагма; черевний пояс);
- б) органи голосоутворення (гортань, голосові зв'язки);
- в) органи артикуляції, тобто звукоутворення, - активні та пасивні.

Функції органів артикуляції. Роль органів слуху й зору і кори головного мозку.

Класифікація голосних і приголосних звуків за участю мовних органів. Зміна характеристик голосних у ненаголошеній позиції.

Артикуляційні бази типові (нормовані й ненормовані) й нетипові.

Голосовий апарат (основа – голосники, а також гортань, носоглоткові і ротові резонатори тощо). Неподільна єдність мовного і голосового апарату. Сила, висота й забарвлення голосу.

Поняття про дикцію. Неорганічні (або набуті) вади мовлення.

II. Розвиток дихання і постановка голосу. Різновиди мовленнєвого (фонаційного) дихання: ключичне (плечове; "верхнє"); грудне; реберне; діафрагматичне. Загальні вимоги до правильного фонаційного дихання.

Постановка голосу. Модуляції голосу як засіб вираження змісту.

II. Техніка мовлення: а) тренувальні вправи на дихання; б) тренувальні вправи на постановку голосу; в) вправи для вироблення дикції.

Основні поняття й терміни: мовний апарат, голосовий апарат, органи дихання, органи голосоутворення, органи звукоутворення, фонаційне дихання, ключичне (плечове; "верхнє") дихання; грудне, реберне, діафрагматичне дихання; змішаний діафрагматично-реберний тип дихання; артикуляція, рухливі й нерухливі мовні органи, артикуляційна база, артикуляційні й акустичні класифікації голосних і приголосних звуків, голосові резонатори, сила, висота й забарвлення голосу (вроджене і штучне), дикція, акцент, висота й сила голосу, тембр голосу.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 9, 19, 35, 45.

Тема 3. Основні орфоепічні норми в системі українського вокалізму.

Основні причини відхилень від нормативної вимови.

Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Поняття про редуцію. Вимова ненаголошених голосних [e], [и], [o]. Збереження якості ненаголошених [e], [и], [o] в певних позиціях («е» не наближається до «и» на початку слова, у кінці слова, у флексіях іменників).

Вплив на вимову звука «е» сусідніх м'яких приголосних.

Вимова звука «і». Слова, які починаються з «и». Нескладові голосні.

I. Скоромовки й чистомовки. Вправи. Фонетична транскрипція слів. Виконання тестових завдань.

II. Вправи на тренування голосу; вправи для вироблення дикції.

Основні поняття й терміни: норми вимови голосних; голосні переднього / заднього ряду, високого... низького підняття; фокус творення звука, місце творення голосного, спосіб творення голосного, лабіалізація, повноголосся, евфонія, напівголосні; наголос основний і побічний, акут, гравіс; фонетична транскрипція.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 1, 9, 16; 20; 44; 45.

Тема 4. Основні норми вимови приголосних в українській мові

Артикуляційно-акустичні умови творення приголосних.

а) вимова африкат; б) вимова губних приголосних; г) вимова шиплячих приголосних (зокрема перед «і»); д) м'яких і напівпом'якшених приголосних;

є) вимова передньо- і задньоязикових;

ж) вимова дзвінких приголосних (збереження дзвінкості) в абсолютному кінці слова (мороз) й середині слова перед наступним глухими (у коренево-суфіксальній зоні – книжка). Одзвінчення глухих перед дзвінками.

Реалізація фонем /в/.

Вимова приголосних в іншомовних загальних і власних назвах.

Творення та вимова деяких граматичних форм.

II. Техніка мовлення.

а) тренувальні вправи на дихання.

б) тренувальні вправи на постановку голосу.

в) вправи для вироблення дикції.

Читання скоромовок відповідно до норм фонетики й орфоєпії. Орфоєпічні казки.

Вправи. Виконання тестових завдань. Відпрацювання вимови приголосних на матеріалі прислів'їв та приказок, на зразках уснопоетичної творчості.

Основні поняття й терміни: фокус творення звука, сонорні, шумні (дзвінкі й глухі) звуки, африкати, орфофон, ортологія, трифазність артикуляції, місце творення, спосіб творення приголосного, афrikати, проривні, дрижачі звуки. спрощення, засоби милозвучності.

Рекомендована література:

Основна: 1;4; 5-6.

Додаткова: 1, 9, 16, 26, 44.

Тема 5. Вимова звукосполучень. Вимова приголосних у префіксах і прийменниках.

Сполучення приголосних з Е, И, І.

Збереження дзвінкості приголосних звуків у префіксах об-, над-, перед- між- тощо перед наступним глухим кореневим звуком або їх часткова асиміляція (підписати, розказати, міжпланетний тощо).

Паралельна вимова перед глухими префіксів роз-, без-, через- залежно від темпу мовлення.

Вимова приголосних, утворених внаслідок живих фонетичних процесів. Вимова звукосполучень, зумовлених асиміляціями за глухістю / дзвінкістю, твердістю / м'якістю.

Ознайомлення з орфоепічним словником М.Погрібного, конспект вступної статті. Вправи.

Виконання тестових завдань. Відпрацювання вимови приголосних на матеріалі прислів'їв та приказок, на зразках уснопоетичної творчості.

Скоромовки й чистомовки. Читання і транскрибування слів, фраз.

Тема 6. Вимова груп приголосних.

Вимова груп приголосних, утворених внаслідок асиміляції за способом творення, за місцем і способом творення; внаслідок дисиміляції, спрощення.

Вимова шиплячих перед свистячими, свистячих перед шиплячими; вимова Д,Т перед шиплячими та свистячими.

Дієслівні форми на –ться, шся. Сполуки ЧН.

Прослуховування аудіозаписів (Погрібний М. І. Українська літературна вимова: Навч. посібник з комплектом аудіокaset). Вправи. Виконання тестових завдань. Читання речень з групами приголосних дч, тч, дц, тц, шц, жц, чц, стк, стц, ться, шся за правилами літературної вимови.

Основні поняття й терміни: фокус творення звука, коартикуляція, асиміляція, дисиміляція, спрощення, чергування – живі та історичні, какофонія, засоби милозвучності.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 1, 11,18.

Лабораторне заняття № 1. Вимова груп приголосних. Декламування віршів і прозових уривків за правилами літературної вимови.

Читання підготовленого (знайомого) тексту: а) вірш О.Олеся; б) вірш за вибором/

Читання незнайомих фраз і текстів.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 29; 35.

Модульна контрольна № 1 (1 год.). Фонетична транскрипція слів; тестові завдання.

Модуль II. ОРФОЕПІЯ СЛОВА і ФРАЗИ

Тема 7. Ритміко-інтонаційна організація мовного потоку. Функції наголосу й інтонації. Словесний наголос. Нормативне наголошування слів. Варіативне наголошування.

Надсегментні особливості мовлення. Чинники, що призводять до порушень процесу комунікації: помилки у наголошенні слів, у синтагматичному членуванні, в інтонаційному оформленні тексту.

Фонетична структура слова. Словесний наголос. Вільний, динамічний, рухомий. Побічний наголос. Варіативний (подвійний, паралельний) наголос. Смыслорозрізнювальна і форморозрізнювальна функції наголосу. Фонетичне слово як одна з базових одиниць членування потоку мовлення. Акцентно-ритмічна структура українського словникового слова і текстового слова.

Основні поняття й терміни: просодія, звукова орфоепія, орфоепія слова, орфоепія фрази, фраза, синтагма, фонетичне слово, словесний наголос. Вільний, динамічний, рухомий наголос, варіативний наголос, проклітики, енклітики, словникове слово і текстове слово, фразовий наголос. Логічний наголос, емпатичний наголос, побічний і паралельний наголос. Інтонація, типи інтонації, ритм мовлення, мелодика, паузальне членування тексту, фоностилістика, фоносемантика, алітерація, асонанс, вокалічність мовлення.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 3, 7, 9, 10, 12.

Вправи. Читання фраз у різних стилях.

Читання уривків із віршів або прози Б.Грінченка.

Тема 8. Інтонація. Інтонавання фрази.

Фонетична структура фрази. Основні складники фразової орфоепії.

Фраза і фразовий наголос. Логічний наголос. Емпатичний наголос.

Синтагма (у тлумаченні Л. Щерби) як інтонаційно неподільна одиниця мовленнєвого потоку, яка виражає змістову частину мовленнєвого цілого. Синтагматичне членування.

Інтонація як сукупність ряду фізичних і сприйманих характеристик; як один із засобів вираження змісту мовлення. Синтагматичний наголос як засіб виділення синтагм.

Варіативність синтагматичного членування – різна значущість окремих частин однієї й тієї самої думки. Синтагматичного членування як можливий (за певних умов) засіб вираження різних значень. Фразовий наголос. Емфатичний наголос. Логічний наголос.

Необхідний мінімум інтонаційних норм.

Інтонація і розділові знаки. «Синтаксичні інтонації» (інтонація переліку, вставності, інтонація звертання, підрядності, інтонація відокремлення тощо).

Ритмомелодика, типи мелодики, її функції.

Інтонаційна транскрипція.

II. Читання вголос запропонованих речень з різною інтонацією:

- 1) констатація факту; 2) сумно;
- 3) замріяно; 4) радісно;
- 5) здивовано; 6) з відчуттям тривоги;
- 7) з розчаруванням; 8) іронічно;
- 9) зі страхом; 10) злісно;
- 11) по секрету; 12) насторожено;
- 13) з любов'ю, ніжно; 14) з полегшенням тощо.

Прослуховування аудіозаписів (відео) художніх творів у виконанні майстрів слова (Б. Ступки та ін.) з подальшим аналізом

Основні поняття й терміни: просодія, орфоепія слова, орфоепія фрази, фонетичне слово, фраза, синтагма, словникове слово і текстове слово, словесний наголос. Вільний, динамічний, рухомий наголос. Варіативний наголос, проклітики, енклітики, фразовий наголос, логічний наголос, емфатичний наголос. Інтонація, Ритм мовлення, мелодика мовлення, алітерація, асонанс, вокалічність мовлення.

Рекомендована література:

Основна: 1-6.

Додаткова: 1, 30, 35, 36.

Тема 9. Основні комунікаційні властивості мовлення і їх залежність від характеру та формату спілкування.

Теоретичні основи спілкування. Комунікація як вплив комуніканта на комуніката, відповідь на зовнішні дії, стани, ситуації або взаємовплив. Класична система масової комунікації. Комунікація як діяльність учасників спілкування задля інформаційного обміну та взаємовпливу.

Паралінгвістичні й лінгвістичні (мета, ситуація, мотивація, смисл) чинники спілкування.

Комунікаційні властивості мовлення: правильність виразність, ясність, точність, стислість, доцільність. Комунікаційні властивості усного мовлення.

Залежність засобів спілкування від чинників спілкування. Добір мовних засобів відповідно до задуму і форми висловлювання. Використання просодичних засобів.

Тон мовлення. Залежність тональності від стилю мовлення. Мовний рівень публічного виступу. Педагог як професійний комунікант. Вимоги до професійного спілкування.

Виразне читання текстів різних стилів (з дотриманням правильної артикуляції, норм наголошення, дикції, інтонації).

Підбір загадок і віршів, побудованих на фонетичній грі слів (на зразок: у назві якого міста присутнє одне чоловіче ім'я і 100 жіночих? Севастополь).

Створення фрагментів висловлювань на задані теми.

Тренінг «Вимоги до ключових слів». Дібрати 5-8 ключових слів до розгляданої теми.

Основні поняття й терміни: комунікант, комунікат, чинники спілкування (мета, ситуація, мотивація, смисл), прикладне мовознавство, професійний мовець, комунікаційні властивості мовлення (правильність виразність, ясність, точність, стислість, доцільність), текст, стилі вимови, аудиторний метод вимови, мікрофонний метод вимови, тон мовлення, тональність, стиль мовлення, колоритно-стильові різновиди мовлення. мотив, евфемізм, фоносемантика, досягнення комунікативної мети, мовленнєвий етикет, ділова нарада, службова бесіда, телефонна ділова розмова, інтернет-спілкування.

Ситуація спілкування. комунікація є впливом комуніканта на комуніката, відповіддю на зовнішні дії, стани, ситуації або взаємовпливом. Евфемізм, фоносемантика, досягнення комунікативної мети.

Колоритно-стильові різновиди мовлення.

Рекомендована література:

Основна: 3, 5.

Додаткова: 1, 25, 30, 33, 35, 36.

Тема 10. Виразне читання (основні положення теорії і методики). Орфоепія (інтонування) і пунктуація. Засоби милозвучності української мови

Милозвучність мови. Конкретні фонетичні параметри, які сприяють милозвучності або її забезпечують.

Паузальне членування усного тексту. Наявність пауз при відсутності коми; відсутність пауз при наявності коми.

Виразне читання текстів різних стилів (з дотриманням правильної артикуляції, дикції, інтонації, норм наголошення). Підбір загадок і висловів, побудованих на фонетичній грі слів. Обговорення проєктів.

Основні слова: Інтонія, типи інтонації, ритм мовлення, мелодика, паузальне членування тексту, фоностилістика, фоносемантика, інтонація переліку підрядна інтонація, необхідний мінімум інтонаційних норм, мовна майстерність, виразне читання, художнє читання, текст.

Рекомендована література:

Основна: 1;4; 5; 6.

Додаткова: 1,8, 11;30; 31; 32; 33.

Лабораторне заняття № 2. Виступ. Мовне оформлення виступу.

Скласти і виголосити промову «Звернення до людства»(1 хвилина) з дотриманням усіх вимог до публічного виступу.

Рекомендована література:

Основна: 1-5.

Додаткова: 8, 11;25; 31; 32; 33, 39,41.

Модульна контрольна №2 (1 год.) Фонетична транскрипція речень. Проекти.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль I		Модуль II	
		кількість одиниць	максимальна к-сть балів	кількість одиниць	максимальна к-сть балів
Відвідування практичних і лабор.занять	1	7	7	5	5
Робота на практичному занятті	10	7	70	5	50
Виконання завдань для самостійної роботи	5	6	30	6	30
Виконання модульної роботи	25	0,5	12,5	0,5	12,5
	Разом		119,5		97,5
Максимальна кількість балів: 217					
Розрахунок коефіцієнта: $217/100=2,17$					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль I. Звукова орфоепія. НОРМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ВИМОВИ

Тема I.

Завд. 1. Стилї мовлення. Добір текстів різних стилів для читання.

Завд.. 2. Підбір текстових фрагментів, висловів видатних діячів культури, вчених про мову, культуру усного мовлення, ораторське мистецтва (тексти різних стилів).

Ознайомитися із сайтом. Центр культури української мови

(<https://centrkum.blogspot.com/>); долучитися до його роботи: запропонувати цікаві матеріали для його наповнення, зняти власні відео з порадами щодо удосконалення культури мовлення, організувати онлайн дискусії, обговорення, проблемні й пошукові завдання тощо

Завд. 3. Основні причини відхилень від правильної літературної вимови. Наведіть приклади.

Завд.4. Техніка мовлення –підібрати й виконувати вправи на розвиток фонаційного дихання.

Добір й виконання вправ на голосоутворення, на силу голосу, на зміну висоти тону.

Добір й виконання вправ на артикуляцію:: а) вправи для укріплення м'язів язика;

б) вправи для губ; в) вправи для нижньої щелепи.

Завд. 5. Дібрати вправи-ігри на розвиток артикуляційної бази (вимова певних голосних, сполучень приголосних).

Завд. 6. Підготувати й розказати 3 скоромовки.

Змістовий модуль II. НАДСЕГМЕНТНА ОРФОЕПІЯ. Комунікаційні властивості орфоєпії.

Тема 8. Інтенація. Інтонування фрази.

Завд 1. Складники інтонації. Функції наголосу й інтонації. Словесний наголос. Нормативне наголошування слів. Варіативне наголошування. Фраза і фразовий наголос. Логічний наголос. Емфатичний наголос. (Проілюструвати на віршованому або прозовому тексті).

Завд 2. Синтагма як інтонаційно неподільна одиниця мовленнєвого потоку. Синтагматичне членування.Синтагматичнийнаголос.

Завд. 3. Фонетчна транскрипція. Які знаки використовуються у фонетичній транскрипції? Чим відрізняються фонетична і фонематична транскрипції?Відмінність фонетичної від фонематичної транскрипції. Підготуйте доповідь за працею М. А. Жовтобрюха "Фонетична транскрипція. Основні риси правильної української літературної вимови". Проілюструвати усі випадки звукових змін власними прикладами. Дібрати тексти.

Затранскрибувати 2-3 прислів'я, до складу яких входять слова із звуковими зінами. Завд..

4. Дібрати українські прізвища, організовані як фонетичні слова (Нечуйвітер, Добривечір). Проілюструвати появу омофонів у потоці мовлення як наслідок функціонування фонетичних слів (пробіг – про біг).

Скоромовки й чистомовки. Партитура тексту улюбленої поезії.

Тема 10. Орфоєпія (Інтонування) і пунктуація. Виразне читання (основні положення теорії і методики). Засоби милозвучності української мови.

Завд.1. А) Орфоепія і мовленнєвий етикет. 1. Б) Паралельні форми, що сприяють милозвучності української мови. Підбір загадок і віршів, побудованих на фонетичній грі слів (на зразок: у назві якого міста присутнє одне чоловіче ім'я і 100 жіночих? Севастополь).

Завд. 2. А) Створіть дорадчу промову: тези (обсяг до 1 стор. тексту). Б) Стислий конспект ст. Тоцької Н. І. «Милозвучність української мови як наукове та естетичне поняття» (У кн.: Плющ Н.П., Бондаренко В.В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009.).

Критерії оцінювання самостійної роботи

Критерії оцінювання:

Кожне завдання – макс.5 балів.

5 балів – студент глибоко та міцно засвоїв матеріал, опрацював основну та додаткову літературу; вияв креативність у творчому використанні набутих знань та вмінь, вичерпно, послідовно, грамотно оформив самостійно виконані практичні завдання (оцінка "відмінно").

4 бали – студент міцно знає матеріал, успішно виконав самостійні завдання, опрацював основну і додаткову літературу, правильно оформив звіт, але наявні незначні помилки (оцінка "добре").

3 бали – студент знає тільки основний навчальний матеріал, має поверхневу обізнаність з основною і додатковою літературою, можливі суттєві помилки у виконанні самостійних завдань, недостатньо правильно і грамотно оформлено звіт (оцінка "задовільно").

1 – 2 бали – студент має поверхневе, фрагментарне знання матеріалу, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Наявна значна кількість суттєвих помилок, звіт оформлено некоректно, не в повному обсязі (оцінка "незадовільно").

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Кожний модуль включає бали за *модульну контрольну роботу* (модульний контроль).

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в робочих зошитах студентів або на окремих аркушах.

Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

6.3 . Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Форми проведення модульного контролю	Максимальні бали	Критерії оцінювання

І модуль		
Тестування (6 питань)	12,5 балів 6 б.	6 балів – 1 бал за виконання кожного завдання
Транскрибування слів	6- 6,5 б.	Студент має глибокі знання, обізнаний із основною і додатковою літературою;
	4-5 б.	студент має поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, є помилки; не завжди дотримувався мовних норм.
	1-3 б.	1- 3 бали – наявна значна кількість суттєвих помилок, роботу виконано не в повному обсязі.
2 модуль		
Транскрибування речень	6,5 б.	1 бал за виконання кожного тестового завдання
2 завдання	по 3 б. (усього 6 б.)	6- 6, б. Студент має глибокі знання, обізнаний із основною і додатковою літературою; 3-5 б. -студент має поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, є помилки; не завжди дотримувався мовних норм. Студент має глибокі знання, обізнаний із основною і додатковою літературою; студент має поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, є помилки; не завжди дотримувався мовних норм. 1- 3 бали – наявна значна кількість суттєвих помилок, роботу виконано не в повному обсязі.– наявна значна кількість суттєвих помилок, роботу виконано не в повному обсязі.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Форма проведення семестрового контролю – залік.

Залік виставляється за результатами роботи студента протягом семестру.

Умови допуску: студент не має заборгованостей з самостійних семестрових завдань та модульних контрольних робіт, виступав на семінарських заняттях, підготував проект.

Позитивна оцінка із заліку виставляється, якщо студент має підсумковий рейтинг не менше 60 балів та виконав умови допуску до семестрового контролю.

Розрахунок оцінки: загальну кількість балів, яку набрав студент, поділити на коефіцієнт 2,17. (Студент має глибокі знання, обізнаний із основною і додатковою літературою – 4-;

студент має поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, є помилки; не завжди дотримувався мовних норм.

1- 3 бали – наявна значна кількість суттєвих помилок, роботу виконано не в повному обсязі..

6.5. Орієнтовний перелік питань для самоконтролю

1. Предмет вивчення розділу мовознавства "Орфоепія".
2. Історія формування та становлення орфоепії сучасної української літературної мови.
3. Мовний і голосовий апарат. Будова і функції.
4. Орфоепія і правопис.
5. Особливості творення голосних звуків української мови.
6. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних.
7. Норми вимови голосних звуків
8. Особливості творення приголосних звуків.
- 9-10. Норми вимови приголосних звуків.
11. Збереження якості голосних Е, И, О в деяких ненаголошених позиціях.
12. Вимова дзвінких приголосних у складі префіксів і прийменників.
13. Вимова звукосполучень.
14. Вимова груп приголосних, утворених внаслідок асиміляції.
15. Вимова груп приголосних, утворених внаслідок дисиміляції.
16. Спрощення приголосних, що позначається на письмі.
17. Групи приголосних, що зазнають спрощення лише у вимові.
18. Перехід голосних і приголосних української мови у нескладові звуки.
20. Вимова іншомовних слів.
21. Випадки паралельної вимови дзвінких приголосних перед глухими.

22. Приголосні, що пом'якшуються перед пом'якшеними приголосними.
23. Причини порушення норм літературної вимови. Вимовні помилки фонетичні і фонологічні.
24. Вимова ненаголошених голосних.
25. Поняття про техніку мовлення. Типи дихання. Загальні вимоги до правильного фонаційного дихання.
26. Голосові регістри. Діапазон голосу. Сила, висота й забарвлення голосу.
27. Дикція та методика оволодіння нею.
28. Основні ознаки та функції словесного наголосу в українській мові.
29. Наголос. Норми наголошення слів.
30. Особливості наголошення різних частин мови (дієслів, віддієслівних іменників тощо).
31. Акцентно-ритмічна структура фонетичного слова.
32. Фраза. Інтонаційна цілісність фрази. Фразовий і логічний наголос.
33. Інтонація. Складники інтонації. Інтонаційні норми.
34. Орфоєпія і пунктуація. Розділові знаки як письмове позначення інтонації.
Види "синтаксичних" інтонацій.
35. Інтонація вставності та інтонація звертання.
36. Інтонація відокремлення.
37. Інтонація переліку.
38. Інтонація в складному реченні. Інтонаційна цілісність фрази.
39. Паузальне членування усного тексту.
40. Милозвучність української мови як наукове й естетичне поняття. Засоби милозвучності.
41. Особливості усного мовлення.
42. Просодичні засоби мови та їх використання
43. Чергування голосних і приголосних як засіб милозвучності мови.
44. Складники невербальної комунікації.
45. Методи художнього й виразного читання.

46. Мовний рівень публічного виступу.
47. Використання голосових прийомів як засіб активізації уваги слухачів.
48. Паралельні форми як засіб підсилення вокалічності мовлення.
49. Основні комунікативні якості усного мовлення.
50. Основні чинники спілкування.
51. Педагог як професійний комунікант. Вимоги до професійного спілкування..
52. Підтекст. Приховані елементи змісту.
53. Виразне (відповідно до орфоепічних норм) читання запропонованого тексту.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	90-100
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни « Орфоепічний і комунікативний тренінг»

Разом: 30 год., практичні заняття – 20 год., лабораторні – 4 год., модульн. контроль – 2 год.; самостійна робота – 4 год.

Модулі	Змістовий модуль I						Змістовий модуль II					
Назва модуля	Сегментна орфоепія. Норми сучасної літературн. вимови						Надсегментна орфоепія . Комунікаційні властивості орфоепії					
Кіл-ть балів за модуль	119,5 балів						97,5 балів					
Загальна кіл-ть балів	217 б.											
Теми практичних і лабораторних занять	Орфоепія як наука. Система голосних і приголосних. Техніка мовлення(1+10б)	Фонетика й орфоепія. Нормована артикуляційна база як основа правильної вимови. (1+10 б.)	Основні орфоепічні норми в сиситем вокалізму(1+10 б.)	Основні орфоепічні норми в системі консонантизму. (1+10 б.)	Вимова сполучень приголосних (1+10 б.)	Вимова груп приголосних, утворених внаслідок асиміляції	Лабораторне заняття №1. Читання віршованих і прозових текстів, насичених словоформами з «у нескладовим» та групами приголосних, утворених внаслідок асиміляції.	Ритміко-інтонаційна організація мовного потоку. Функції наголосу й інтонації. Норм агитивне наголошування. Варіації наголошування с. (1+10 б..)	Інтонація. Інтонавання фрази. Синтагматичний і фразовий наголос. Логічний. Емфатичний наголос. (1+10 б.)	Основні комунікаційні властивості мовлення, їх залежність від характеру спілкування (1+10б.)	Інтонавання і пунктуація. Виразне читання (основні положення) Засоби милозвучності укр. мови (1+10б.)	Лабораторне заняття 2. Виступ. Мовне оформлення виступу.
Самостійна робота	5 балівX X 6=30 б.							5 балівX 4= =20 б.		5 балівX2= =10 б.		
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (1 год.) (12,5 балів)						Модульна контрольна робота 2 (1 год.) (12,5 балів)					

КОВИЙ КОНТ

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Караман С. О., Караман О.В. Орфоепічний тренінг: Посібник. – КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2011.
2. Караман С. О., Караман О.В., Бакум З.П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Ч. I. Фонетика, Фонологія, Графіка. – КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2007.
3. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.; за ред. С. О. Карамана. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
4. Плющ Н.П., Бондаренко В.В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009.
5. Погрібний М. І. Українська літературна вимова: Навчальний посібник з комплектом аудіокасет. – Дніпропетовськ: Агентство "Трансформ, 1992.
6. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. // Підручник. – К., 1981.

СЛОВНИКИ

- Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В.Т.Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.
- Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
- Головащук С.І. Складні випадки наголошення: “Словник-довідник”. — К., 1995.
- Орфоепічний словник / Укладач *М.І.Погрібний*. — К., 1984.
- Погрібний М.І. Словник наголосів української літературної мови. – К., 1964.
- Українська літературна вимова і наголос. - К., 1989.
- Українська мова: Енциклопедія. Редкол: Русанівський В.М, Тараненко О.О та ін. - К.: В-во Українська енциклопедія, 2004.

Додаткова

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити Навч. видання / За заг. ред. О. Сербенської. — Львів, 1994. — 150 с.. Львів: Світ, 1994. С. 5–10.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Освіта, 1991. 228 с.
Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. С. 95–100, 125–126, 174–178.
3. Багмут А. Й. Сучасна мовленнєва дійсність: орфоепічні норми і мовленнєва дійсність //
4. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2009. 376 с.
5. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 207 с.
6. Берковець (Бондаренко) В. Диференціація функціональних стилів української мови на просодичному рівні // Українське мовознавство, 2004, вип.31.
7. Беляєв О. Культура мовлення вчителя-словесника // Дивослово. –1995. – №1.
8. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ, Рідна мова, 1998. - 476 с.
9. Варава Н.В. Наголошування складних слів // Культура слова. - К.: Наук, думка, 1991. - Вип. 41. - С. 43 - 46.
10. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. - К.: Рад. пік., 1984. -160 с.
11. Волкотруб Г. Стилїстика ділової мови: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2002. 208 с.11.
12. Грищенко Т. Українська мова та культура мовлення: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 268 с.
13. Доброскок І., Овсієнко Л. Основи професійної комунікації: навчальний посібник. Переяслав-Хмельницький: «ФОРМ Домбровська Я.М.», 2017. 446 с.
14. Жовтобрюх М.А. Слово мовлене: Українська літературна вимова. – К., 1969.
15. Жовтобрюх М.А. Фонетична транскрипція. Основні риси правильної української літературної вимови // Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Ч.І – К.,1961.
16. Єлісєвич Ю.П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2008.
- 17.Зубков М. Універсальний довідник. Українська мова. Харків: ФОП Співак В.Л., 2009. 416 с.
- 18.Когут О. Основи ораторського мистецтва: практикум. Тернопіль: Астон, 2005. 296 с.
- 19.Коломієць М., Молодова Л. Словник іншомовних слів. Київ: Освіта, 1998.190 с.
- 20.Косенко Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник. Суми: Сумський державний університет, 2011. 281 с.

21. Культура мови на щодень / авт. кол.: Н. Дзюбишина-Мельник, Н. Дужик, С. Єрмоленко та ін. Київ: Довіра, 2000. 169 с.
22. Культура української мови: довідник / за ред. В. Русанівського.- Київ: Либідь, 1990. 304 с.
23. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Риторика: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2003. 311 с.
24. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994. – 240с.
25. Погрібний А.Г. Умію, та не хочу, або Про фальш одного етикету, 2006.
26. Пономарів О.Д. Фонема Г та Г. Словник і коментар. – К.: Просвіта, 1997.
27. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 2001.
28. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 291 с.
29. Ревуцький Д. Живе слово (Теорія виразного читання для школи). – Львів, 2001.
30. Різун В.В., Непийвода Н.Ф., Корнєєв В.М. Лінгвістика впливу: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005.
31. Сербенська О. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2002. № 453. С. 17–20.
32. Стахів М. Український комунікативний етикет: навчально-методичний посібник. Київ: Знання, 2008. 245 с.
33. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін. – К.: Либідь, 2009.
34. Сучасна українська літературна мова. Фонетика // За ред. І.К. Білодіда. – К., АН УРСР, 1969.
35. Техніка мови вчителя та гігієна його голосу. – К., 1971.
36. Типологія інтонації мовлення. – К., 1977.
37. Довідник з культури мови / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 400 с.
38. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
39. Тоцька Н.І. Засоби милозвучності української мови // Українське мовознавство. – К., 2000. – Вип.22.
40. Український правопис. – К.: Наукова думка, 2019.
41. Феллер М.Д. Спогади і розповіді єврея, який пам'ятає своїх дідів, про українсько-єврейські взаємини, особливо про мови і ставлення до них.- Дрогобич, 2004.
42. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? – К.: Освіта, 1997. – 240 с.

43. Томан І. Мистецтво говорити. Київ: Політвидав України, 1989. 293 с.
44. Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю. Довідник з української мови.-К.: Либідь, 1995.
45. Ющук І. Фонетичні закони й орфоєпія // Українське мовознавство. - № 32-33, 2004.

Додаткові ресурси

1. Культура мови і культура мовлення. Комунікативні ознаки культури мовлення//
https://pidruchniki.com/1040101747600/dokumentoznavstvo/kultura_movi_kultura_movlennya_komunikativni_oznaki_kulturi_movlennya
2. Центр культури української мови (<https://centrkum.blogspot.com/>);
3. Українська мова в Інтернеті. - <http://novamova.info/>
4. Українська мова: Енциклопедія. - <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
5. Українська мова професійного спілкування //
https://pidruchniki.com/1435072247592/dokumentoznavstvo/ukrayinska_mova_profesiynogo_spilkuvannya
6. Уроки державної мови. - <http://mova.kreschatic.kiev.ua/>